Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Særtryk af Dansk Kirkeliv 1954.

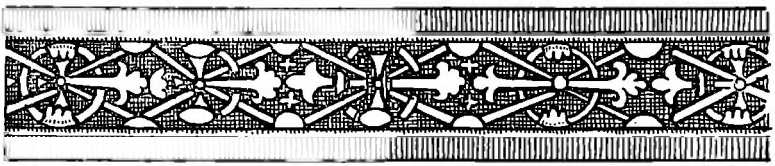

DE MODERNE KIRKETANKER.

Kirketankerne er endnu ikke kommet ret langt uden for teologernes kreds. Spørgsmaalet om, hvad kirken er, og hvilken betydning man skal tillægge den, er stærkt fremme inden for moderne luthersk teologi. Dette skyldes dels den økumeniske bevægelse, dels den afkristning af folks tankegang, som har bredt sig i vide kredse. Det har vist sig, at vækkelsesbevægelserne ikke har formaaet at dæmme op for denne afkristning; efter nogles mening har de endog fremmet den. Derfor er det naturligt, at de, der tænker over tingene, søger efter en autoritet, som er uafhængig af menneskelige følelser og stemninger. Det er ikke saa underligt, at den romersk-katolske kirke tiltrækker mange. Paa denne baggrund har lutherske teologer, især i Sverige, i de sidste aartier beskæftiget sig indgaaende med spørgsmaalet om kirken og dens betydning. Resultatet af dette arbejde er de moderne kirketanker. De er »moderne« i den forstand, at de har været særlig stærkt fremme i de seneste aar, men i virkeligheden er de gamle, ja gaar tilbage til Ny Testamente.

For at forstaa de moderne kirketanker maa man gaa tilbage til reformationen. Reformatorerne drømte ikke om at stifte en ny kirke. Det er noget, som gaar gennem hele den augsburgske trosbekendelse; den søger at fremhæve det fælleskirkelige

og ønsker blot at afskaffe visse misbrug. Ikke blot Melanchthon, men ogsaa Luther var paa den linie. Luther hævdede altid, at han ikke havde krænket den rene og katolske tro. »Thi«, siger han, »det er farligt og forfærdeligt at høre eller tro noget i strid med hele den hellige, kristne kirkes vidnesbyrd, som var fra begyndelsen og nu i mere end 1500 aar har været fastholdt i hele verden.« Derfor blev den lutherske reformation ikke noget radikalt brud med det gamle. I den lutherske kirkeafdeling blev tyngdepunktet for det religiøse liv ligesom i romerkirken ved med at ligge i kirken og dens naademidler, ordet og sakramenterne. I ortodoksiens tid blev ordet overbetonet paa bekostning af sakramenterne i en saadan grad, at man sidst i Christian IV's tid maatte ansætte nogle mænd til at gaa omkring i kirken med nogle lange kæppe for at slaa dem paa hovedet, der sov under prædiken.

Med pietismen indtraadte en skæbnesvanger forandring. Før havde det centrale i gudsdyrkelsen været noget objektivt — i romerkirken sakramenterne, især nadverens sakramente, paa reformationstiden ord og sakramenter tilsammen, i ortodoksiens tid ordet — nu blev det noget subjektivt, den enkeltes religiøse oplevelser. Man turde ikke længere tro, at genfødelsen sker i daaben; man mente, at den skete ved omvendelsen, helst ved en pludselig oplevelse, som man skulde kunne angive det nøjagtige tidspunkt for. Dette er i strid med vor kirkes daabsritual, som udtrykkelig siger, at der ved daaben sker en genfødelse ved vand og den Helligaand.

Pietismen indledte en periode af religiøs individualisme, som fortsatte i rationalismen. Havde pietismen betonet den enkeltes *omvendelse*, betonede rationalismen den enkeltes *dyd* og gode sæder. Grundtvig blev leder af reaktionen mod den herskende religiøse individualisme. Faa har som Grundtvig sunget om kirken; men den vækkelsesbevægelse, der er opkaldt efter ham, har været tilbøjelig til at »aandeliggøre«

kirkebegrebet. Indre Mission var i Vilhelm Becks tid strengt kirkelig, men ogsaa her har den religiøse individualisme gjort sig stærkt gældende. Indre Missions samfund og missionshuset har ofte syntes vigtigere end det kirkelige fællesskab.

I slutningen af det 19. og begyndelsen af det 20. aarhundrede gik der en bølge af nyrationalisme over hele den protestantiske verden, som i kirkehistorien har faaet betegnelsen den liberale teologi. Den vilde ikke anerkende, at Jesus havde stiftet nogen kirke. En liberal teolog udtalte: »Jesus forkyndte Guds rige — og kirken kom i stedet.« Det blev betragtet som lidt af en misforstaaelse, at der fandtes en kirke med et bestemt embede, en bestemt bekendelse og sakramenter. Det var den enkeltes grebethed af Christus som det store ideal, som var afgørende. De fleste liberale teologer blev dog staaende i den officielle kirke.

Den liberale teologi var baaret af et optimistisk syn paa menneskets muligheder for at forbedre sig selv. Derfor gav den 1. verdenskrig den et grundskud, som den aldrig forvandt. Teologerne begyndte at se, at kirkens gamle dogmer ikke var saa meningsløse, som mange hidtil havde været tilbøjelig til at mene. Det gik op for dem, at kirken ikke var menneskeværk, men stiftet af Christus, og at ogsaa det kirkelige embede og sakramenterne var stiftet af ham. Kirken begyndte atter at blive det centrale i det religiøse liv i stedet for den enkeltes oplevelser og følelser. Det blev altsaa til et opgør ikke blot med den liberale teologi, men ogsaa med hele den kirkelige individualisme siden pietismen. Her blev ogsaa den økumeniske bevægelse af betydning. De kirkelige enhedsbestræbelser fik teologerne til at gennemtænke spørgsmaalet, hvad kirken er.

Hvad siger nu Bibelen om kirken? I den nyeste autoriserede oversættelse af Ny Testamente er ordet »kirke« brugt 18 gange (deraf 10 gange i Efeserbrevet), hvor den gamle oversættelse havde »menighed« (dette ord forekommer her ca. 100 gange).

Begge ord er gengivelser af det græske ekklēsía. Det er nu oversat ved »menighed« overalt, hvor der er tale om den enkelte lokale menighed, men ved »kirke«, hvor det betegner samfundet af alle kristne. Det er undertiden vanskeligt at afgøre, hvilken oversættelse der er den rigtige. Ap.G.9,31 kan der baade oversættes: »Saa havde da menigheden fred overalt i Judæa og Galilæa og Samaria« og: »Saa havde da kirken fred —«. Ligeledes 1. Kor. 10,32: »Bliv ikke til anstød for nogen, hverken for jøde eller græker eller for Guds menighed« (eller »kirke«). Naar Paulus 1. Kor. 1,2 taler om »Guds menighed i Korinth«, mener han den skikkelse, i hvilken kirken fremtræder i Korinth. Kirken aabenbarer sig altsaa i den enkelte menighed. Det skel, der ofte gøres mellem kirke og menighed, har ingen hjemmel i Ny Testamente, men er et levn fra pietismen.

Til ekklēsía i Ny Testamente svarer i Gamle Testamente qāhāl. Dette ord er ligesom ekklēsía oprindelig betegnelse for en folkeforsamling, men det bruges især om Israels menighed eller forsamling i betydningen »det af Gud udvalgte folk«. Især i højtidelige sammenhænge kaldes Israel Guds qāhāl, naar det kommer for at ofre og synge lovsang, for at lytte til Guds budskab og aflægge løfter. Hele Israels qāhāl skal slagte paaskelammet 14. Nisan. Gud taler i ilden paa Horebs bjerg til sin qāhāl. Da Salomos tempel indvis, træder Israels qāhāl frem og velsignes. Naar Ezra paa drastisk maade griber ind for at bevare det genoprettede Israel, er det haqqāhāl, som handler for Guds ansigt. Den urene har ingen plads i q^{e}hal Jahwæh, og forbryderen udstødes af den. Qāhāl betegner *Herrens* menighed, det Israel, som er udvalgt af Gud og er bundet til ham. I Septuaginta oversættes qāhāl i denne sammenhæng ved ekklēsía, ellers ved synagōgḗ.

I Ny Testamente er kirken det nye Israel. »Paa denne klippe vil jeg bygge min ekklēsía« hedder det Mt. 16,18; den nye

ekklēsía skulde afløse den gamle. Dette er den nye pagt. Den er antydet ved disciplenes tolvtal, som er kernen i det nye Israel. I stedet for »Israel efter kødet« opbygges »Guds Israel«. I Ef. 2,14 ff. tales der om, hvordan gærdets skillevæg er revet ned, og menneskehedens to halvdele (jøder og hedninger) er forenede til eet. »Saa er I da ikke længere fremmede og udlændinge, men I er de helliges medborgere og Guds husfæller« (Ef. 2,19). Et lignende billede findes i Rom. 11, nemlig grene fra et vildt oliventræ, som er indpodede paa et dyrket. Oldkirken betragtede sig som det sande Israel og holdt fast ved de gamle skrifter. »Et kongeligt præsteskab« i 1. Pet. 2,9 er citat af 2. Mos. 19,6. Pagtsfolket lever videre under den nye pagts former.

Konsekvensen deraf er, at kirken fra først af er en udelelig helhed, blevet til ved udvælgelse af Guds egen skaberakt. Den er ikke blevet til ved nogen menneskelig vedtagelse som en forening, men er skabt af Gud. Ligesom man blev optaget i det udvalgte folk ved fødsel og omskærelse og levede i troskab mod Loven, saaledes fødes man ind i det sande Israel ved daaben og lever der i tro paa Evangeliet. Kirken var ikke blot til før den enkelte kristne, men ogsaa før den enkelte menighed. Den er ikke opstaaet ved en sammenslutning af smaagrupper; i saa fald vilde den have heddet synagōgḗ og ikke ekklēsía. Den nye pagt har ligesom den gamle sine tegn; forjættelserne svarer til Evangeliet, omskærelsen til daaben, pagtsmaaltidet til nadveren. Troen er ikke blot en abstrakt tænkning eller en indre oplevelse, men først og fremmest et konkret ydre liv i den nye pagt, i Guds Israel, d.v.s. kirken.

I Ny Testamente bruges ogsaa et andet udtryk om kirken, nemlig Christi legeme. Det er Paulus, som har skabt dette udtryk, men det gaar tilbage til Jesus. Forbilledet er billedtalen om vintræet og grenene i Joh. 15. Det forekommer i 1.

Korintherbrev og Kolossenserbrevet og udformes i Efeserbrevet. At kirken er Christi legeme, betyder først og fremmest, at kirken — og dermed den enkelte kristne — staar i en virkelig livsforbindelse med den opstandne Herre. Vi er vokset sammen med ham (Rom. 6,5), lemmer paa Christi legeme (1. Kor. 12,27). Christus er legemets hoved (Kol. 1,18). Paulus kan endog sammenligne forholdet mellem Christus og kirken med det ægteskabelige samliv (Ef. 5,31; citat af 1. Mos. 2,24). Han kan ogsaa sige Christus, hvor han mener kirken (1. Kor. 12,12). I dette livsfællesskab bliver kirken delagtig i hele guddommens fylde. I Christus bor hele guddommens fylde (d.v.s. hele Guds aabenbaring) legemlig (Kol. 2,9). Deraf følger, at kirken *er* Christi fylde. Hele den guddommelige aabenbaring er lagt i den. Kirken er »sandhedens søjle og grundvold« (1. Tim. 3,15).

Vi kan deraf drage den konsekvens, at ved daaben er den enkelte indpodet paa Christi legeme. »Med een aand blev vi alle døbte til at være eet legeme« (1. Kor. 12,13). Dermed er det enkelte menneske optaget i den virkelige livsforbindelse med Christus. Christi fylde begynder at gennemstrømme mennesket. Her hører nadveren hjemme (1. Kor. 10,16 f.). Fællesskabet med Christi legeme er fællesskabet med Herrens himmelske, forklarede legeme og del i dets opstandelsesliv. Ved dette fællesskab opbygges her paa jorden Christi legeme, som er kirken. I kirken er der stiftet et embede, apostle, profeter, evangelister, hyrder og lærere (vi vilde sige biskopper og præster) »for at gøre de hellige fuldt beredt (egl. istandsat) til deres tjenestegerning, at opbygge Christi legeme« (Ef. 4,12) og givet ordet, som bevirker, at »Guds-mennesket kan blive fuldt beredt, vel skikket til al god gerning« (2. Tim. 3,17). Man ejer ikke fra begyndelsen den fylde, kirken ejer, men er kun kommet i forbindelse med den. Der er en vækst i kristenlivet. Maalet for vort liv er, at vi skal »naa frem til at

være eet i troen paa og erkendelsen af Guds søn, til mands modenhed og det maal af vækst, da vi kan rumme Christi fylde« (Ef. 4,13).

Kirketanken er en central tanke i Ny Testamente, baade i forestillingen om kirken som »Guds Israel« og i billedet af kirken som Christi legeme. Ogsaa i bekendelsesskrifterne har kirken en fremtrædende plads. Kirkens væsen er bedst udtrykt i den nikænske bekendelse, der kalder kirken *een, hellig, almindelig* og *apostolsk*. Vi skal nu se nærmere paa disse betegnelser.

Kirken er *een*. Den kirke, vi møder i Ny Testamente, er een. Christus bad skærtorsdag i sin ypperstepræstelige bøn om, at de alle maatte være eet (Joh. 17,21), og i Efeserbrevet omtales Christus som den, der ved sit offer paa Golgatha nedbrød den mur, som skilte jøder og hedninger, for at »bringe begge parter, forenede i eet legeme, forligelse med Gud ved korset« (Ef. 2,16). Menigheden i Efesus formanes til at bevare Aandens enhed i fredens baand (Ef. 4,3). Kirkens enhed er altsaa først og fremmest et Aandens livsfællesskab i Christi legeme. Dette fællesskab er noget synligt. Kirken har ganske vist en usynlig side — den himmelske konge, de dødes aander og de salige i himlen (»det himmelske Jerusalem«) — men paa jorden er den en synlig størrelse med sine apostle, profeter og lærere (d.v.s. biskopper og præster) og de døbte samlede om ord og sakramenter. Siden pietismen har det været almindeligt at forstaa »den usynlige kirke« som samfundet af de troende uanset kirkesamfund. Denne tanke er fremmed for Ny Testamente. Der er kirken een, og den er en synlig kirke. Alligevel er kirken blevet splittet. Der var tendens til splittelse allerede i oldkirken; i menigheden i Korinth var der flere partier, som bekæmpede hinanden. Det kirkelige retningsuvæsen er saaledes ikke noget nyt i kirkehistorien. »Er Christus da delt?« spørger Paulus (1. Kor. 1,13), en urimelig

tanke; lige saa urimelig som den, at korintherne skulde være døbt til Paulus' navn, eller at Paulus var blevet korsfæstet for dem. Paa baggrund af Ny Testamentes tale om kirken som een maa kirkens splittelse fremtræde som en alvorlig synd. En engelsk teolog (R. H. Froude) udtalte for mere end 100 aar siden: »Jeg hader dem, som har sønderrevet Christi klædebon«. Kirkens enhed maa ligge enhver kristen alvorligt paa sinde og være genstand for stadig bøn. Vi maa bevare haabet om, at kirken atter vil blive een i tiden paa den maade og til den tid, det behager Gud.

Kirken er *hellig*. Paulus kalder korintherne »helligede i Christus Jesus, kaldede til at være hellige« (1. Kor. 1,2). De var dog for en stor del nogle værre banditter, som laa i kiv og strid med hinanden, førte retssager mod hinanden, bedrev utugt, gjorde uret endog mod brødre, det gik uordentligt til ved gudstjenesten, og nadveren fejredes uværdigt. Alligevel var korintherne hellige. De var jo døbt og dermed indlemmet i Christi legeme. Dog var de endnu børn i troen og skulde vokse i »det indvortes menneske«, men nu var de standset i væksten, var endnu kødelige og fulde af uvaner. Daabens pagt bestod imidlertid stadig. Et lem paa Christi legeme rives ikke saa let løs. Helligheden var ikke deres egen, men Guds. At være hellig vil sige at være inden for det guddommeliges omraade, ikke blot noget moralsk. Gud er den, der helliger noget ved at skænke det en del af sin hellighed. Kirkens og de kristnes hellighed stammer helt og holdent fra Gud. De kristne kaldes hellige, fordi de er døbt og dermed lemmer paa Christi legeme. Helligheden er ikke afhængig af vor moralske tilstand. Hvis det var tilfældet, vilde det se galt ud mange steder. Kirken er hellig, fordi den ejer ordet og sakramenterne. »Sakramenterne og ordet er virksomme paa grund af Christi indstiftelse og befaling, selv om de meddeles af onde mennesker«, hedder det i den augsburgske bekendelse art. VIII.

Kirken er »de helliges samfund«; det latinske udtryk »sanctorum communio« kan baade betyde 1) samfundet af de hellige, 2) de helliges fællesskab og 3) fællesskabet om de hellige ting (sakramenterne). Hvis man ikke lever efter sin kaldelse, er der mulighed for udelukkelse af fællesskabet, men ogsaa for bod (1. Kor. 5,1 ff.; 6,9 f.).

Kirken er *almindelig* (katolsk). Ordet katholikós staar uoversat i den latinske tekst i stedet for at være gengivet ved det tilsvarende latinske ord (universalis). Bekendelsen siger, at kirken er katolsk (ikke romersk-katolsk). Udtrykket »den katolske kirke« forekommer ikke i Ny Testamente; det ældste vidnesbyrd om det er hos Ignatius af Antiochia († ca. 110). Sammenhængen er værd at lægge mærke til (brevet til smyrnæerne VIII):

»Følg alle biskoppen, ligesom Jesus Christus fulgte Faderen, og præsteskabet ligesom apostlene, og ær diakonerne som Guds anordning. Ingen foretage sig noget uden biskoppen af det, som vedkommer kirken. Som gyldig nadver bør kun den anses, som forrettes af biskoppen eller af den, til hvem han overdrager det. Hvor biskoppen viser sig, lad lægfolket være der, ligesom den katolske kirke er der, hvor Jesus Christus er«.

Den sidste sætning er særlig vigtig. Kirken er der, hvor Christus er. Ligesom biskoppen repræsenterer menigheden med dens skiftende stade og mange slags mennesker, saaledes indeslutter Christus i sig alle kirkens forskellige gaver. At kirken er katolsk vil sige, at den er altomfattende. »Gud besluttede at lade hele fylden bo i ham« (Christus; Kol. 1,19). »Ham gav han som hoved over alle ting til kirken, der er hans legeme, fyldt af ham, som giver alle al sin fylde« (Ef. 1,22 f.). Da kirken jo er Christi legeme, har den del i hans rigdoms fylde. Dette er den helhed, den fylde, den fuldkommenhed, den ejer. Derfor er kirken katolsk i sit væsen.

Det var Guds vilje, at han i tidernes fylde vilde sammen-

fatte alt, baade det himmelske og det jordiske, i Christus (Ef. 1,10). Derfor maa kirken som redskab for denne altomfattende frelse række til alle folk og alle tider, blive altomfattende, d.v.s. katolsk.

Ærkebiskop Nathan Söderblom foreslog engang, at man skulde kalde vor kirkeafdeling evangelisk-katolsk til forskel fra den romersk-katolske og den græsk-katolske kirkeafdeling. Denne tanke finder støtte hos Luther. I sit skrift »Om den trælbundne vilje« udtalte han:

»Kirken styres af Guds aand, de hellige drives af Guds aand, Rom. 8, og Christus bliver hos sin kirke indtil verdens ende, og Guds kirke er sandhedens grundvold og søjle. Dette, siger jeg, ved vi; thi saaledes staar der ogsaa i vor alles trosbekendelse: Jeg tror paa den hellige katolske kirke, saa det er umuligt, at den skulde fare vild endog i den mindste artikel«.

Luther var altsaa hverken »lutheraner« eller »protestant«. Det kan nok give en noget at tænke paa, at ordet lutheraner i sin oprindelse er et skældsord, protestant noget negativt og katolik et hædersnavn. Derfor har vi lov til at sige med en kirkefader i det 4. aarhundrede: Kristen er mit navn, katolik mit tilnavn.

Kirken er *apostolsk*. Paulus siger i Efeserbrevet, at kirken er opbygget paa apostlenes og profeternes grundvold med Jesus Christus selv som hovedhjørnesten (Ef. 2,20). Det betyder, at kirkens grundvold er det apostolske embede. Hvis det ikke fandtes, vilde kirken hurtigt falde fra hinanden. Det kirkelige embede er stiftet af Christus, som gav sine apostle myndighed til at døbe og lære samt meddele syndernes forladelse eller nægte den, d.v.s. forvalte naademidlerne. Denne myndighed gav apostlene videre til andre ved ordination; 2. Tim. 1,6 siger, at Paulus ved haandspaalæggelse ordinerede Timotheus til biskop. Ved ordinationen blev myndigheden til at forvalte naademidlerne atter givet videre til andre.

Oprindelig var der kun eet embede, men det blev tidligt delt i et tilsynsembede (biskop) og det egentlige naademiddelembede (præst). Det blev allerede i oldkirken praksis, at embedsmyndigheden forplantedes gennem biskoppen, som alene fik ret til at ordinere. Denne biskoppelige rækkefølge blev her i Danmark brudt ved reformationen, idet Bugenhagen, som indviede de første lutherske biskopper, kun var præsteviet, men den er bevaret i Sverige og England. I England lægges der stor vægt paa den biskoppelige rækkefølge (succession), mindre i Sverige. Det er tilstrækkeligt, at embedets rækkefølge er bevaret, da det kirkelige embede oprindelig og i princippet er eet. Derfor er den præstelige succession gyldig.

Hvor møder vi den kirke, som er Guds Israel og Christi legeme samt een, hellig, katolsk og apostolsk? Denne kirke møder os i den danske folkekirke. Trods reformation og kirkebrud har den i tusind aar forkyndt Evangeliet og forvaltet sakramenterne til frelse for det danske folk. Nogen ny kirke blev jo ikke oprettet ved reformationen. Vi tør tro, at den danske folkekirke er en del af den hellige katolske kirke og som saadan har del i Christi løfte til sin kirke om at være med den alle dage indtil verdens ende (Mt. 28,20). Derfor er vi forpligtede til at nære den samme kærlighed til den, som man skylder sin egen moder, for kirken er vor aandelige moder.

Man har indvendt mod kirketankerne, at de fører mod Rom. Det er der ingen fare for; de teologer, der har arbejdet med dem, er afgjort lutherske og finder støtte for dem i Ny Testamente og bekendelsesskrifterne. Det er disse teologers fortjeneste, at de har fremdraget Ny Testamentes tale om kirken, som før kun var lidet paaagtet. For Ny Testamente er kirken en guddommelig institution, som er stiftet af Christus til vor frelse, og uden for kirken er der ingen frelse. Den er ikke en død institution, men en levende organisme, i hvis liv

vi har del, saa længe vi er her paa jorden. Vi bør derfor holde fast ved dens ord og sakramenter og lade dem kaste lys over vor hverdag. Det er vor opgave at stræbe efter at blive gode kirkekristne, for hvem kirken og dens naademidler er det centrale i kristenlivet og ikke vore egne oplevelser og følelser. Dette vil kirketankerne hjælpe os til at forstaa.

Henning Heilesen.

